

Т. Л. Груба, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне)

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ВИПУСКНИКА ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ

Груба Т. Л.

Сутнісні характеристики мовної особистості випускника профільної школи

У статті розкрито сутнісні характеристики мовної особистості учня профільної школи. За результатами аналізу наукових розвідок зі лінгвістики та лінгводидактики та власного дослідження автор визначає такі характеристики, властиві мовній особистості випускника профільної школи: здатність реагувати на мовнокомунікативні суспільні запити й виклики; відповідальність за власний мовленнєвий вчинок; сформовані соціальні й когнітивно-прагматичні мотиви та потреби, що спонукають до мовленнєвої діяльності; сформовані ключові та предметна компетентності, рівень яких відповідає вимогам чинної програми з української мови; розвинена система цінностей; прагнення до самовдосконалення, саморозвитку й самоосвіти; високий рівень мовної свідомості, розвинені мовна здатність і мовна здібність, мовне чуття й мовний смак; здатність ідентифікувати себе свідомим представником нації; мовна стійкість й усвідомлена мовленнєва поведінка; уміння адекватно реагувати на вербальну агресію. Автор акцентує увагу на тому, що відповідальність за власний мовленнєвий вчинок пов'язана зі свідомим і цілеспрямованим вибором мовних засобів для впливу на адресата з метою переконання в правильності власних тверджень, підтримання у складній ситуації, обстоювання свого погляду тощо. Із комунікативно-стратегічною діяльністю автор пов'язує вміння адекватно реагувати на вербальну (мовну, мовленнєву) агресію. Зауважує, що навчити учнів протистояти вербальній агресії можна лише шляхом застосування комплексу вправ, що передбачатиме опанування комунікативних стратегій і мовленнєвих тактик, засвоєння жанрових особливостей дискусії, полеміки й диспуту, відмови, заперечення, незгоди.

Ключові слова: мовна особистість, характеристика мовної особистості, мовна стійкість, вербальна агресія, мовна толерантність.

Грубая Т. Л.

Сущностные характеристики языковой личности выпускника профильной школы

В статье раскрыты сущностные характеристики языковой личности ученика профильной школы. По результатам анализа научных исследований по лингвистике и лингводидактике и собственного исследования автор определяет такие характеристики, присущие языковой личности выпускника профильной школы: способность реагировать на языковокоммуникативные общественные запросы и вызовы; ответственность за свой речевой поступок; сформированы социальные и когнитивно-прагматические мотивы и потребности, побуждающие к речевой деятельности; сформированы ключевые и предметная компетентности, уровень которых соответствует требованиям действующей программы по украинскому языку; развитая система ценностей; стремление к самосовершенствованию, саморазвитию и самообразованию; высокий уровень языкового сознания, развитые языковая способность и языковая возможность, языковое чутье и языковой вкус; способность идентифицировать себя сознательным представителем нации, языковая устойчивость и осознанное речевое поведение; умение адекватно реагировать на вербальную агрессию. Автор акцентирует внимание на том, что ответственность за собственный речевой поступок связана с сознательным и целенаправленным выбором языковых средств для воздействия на адресата с целью убеждения в правильности собственных утверждений, поддержание в сложной ситуации, отстаивание своей точки зрения и тому подобное. С коммуникативно-стратегической деятельностью автор связывает умение адекватно реагировать на вербальную (языковую, речевую) агрессию. Отмечает, что научить учащихся противостоять вербальной агрессии можно только путем применения комплекса упражнений, предусматривающий освоение коммуникативных стратегий и речевых тактик, усвоение жанровых особенностей дискуссии, полемики и диспута, отказа, отрицания, несогласия.

Ключевые слова: языковая личность, характеристика языковой личности, языковая устойчивость, вербальная агрессия, языковая толерантность.

Потреби нинішнього соціуму, стрімкий розвиток наукових технологій і попит ринку праці зумовлюють зміни змісту чинної програми з української мови для старших класів. Відповідно «особливістю профільного навчання з української мови є інтенсивний мовний та інтелектуальний розвиток старшокласників, їх творчого мислення, уяви, мовного чуття і мовного смаку, усвідомленої позитивної мовної поведінки, мовнокомунікативних умінь, творчих здібностей, формування навичок самостійної навчальної діяльності, мовленнєвого самовдосконалення, що значною мірою впливають на якість опанування інших шкільних предметів, визначають досягнення в майбутній професійній сфері, сприяють соціальній адаптації» [17, с. 1]. Водночас уже

тривалий час не втрачає своєї актуальності й проблема формування мовної особистості, що пов'язано передусім зі зміною наукового фокусу з продукту висловлення на його продуцента – людину, яка «виступає суб'єктом породження та сприйняття мовних повідомлень» [4, с. 25].

Складно не погодитись з думкою вчених про складність і багатовимірність проблеми формування мовної особистості (далі МО), бо вона пронизує всі аспекти вивчення мови й людини, водночас руйнує межі між соціолінгвістикою і психолінгвістикою, між соціальною психологією і вивченням етнічної самосвідомості [3, с. 2; 10, с. 3]. З огляду на це розроблення проблеми мовної особистості спостерігаємо в численних наукових дослідженнях українських і зарубіжних вчених: у мовознавстві – Ф. Бацевича, І. Голубовської, А. Загнітка, С. Єрмоленко, Ю. Караулова, Л. Мацько, О. Селіванової, Л. Струганець та ін.; у лінгводидактиці – А. Богущ, Н. Голуб, О. Горошкіної, Л. Мамчур, А. Нікітіної, Л. Овсієнко, М. Пентилюк, О. Семенов, Т. Симоненко та ін.

Мета статті – виокремити, проаналізувати та розкрити зміст сутнісних характеристик мовної особистості випускника профільної школи.

У наукових працях описано структуру (модель) мовної особистості, виділено її характеристики. Так, В. Баланюк, виокремлюючи якості-характеристики МО виходить із того, що «мовна особистість – це, власне, особистість, охарактеризована з боку впливу засвоєної нею мовної культури на її особистісні якості та соціально-культурну ефективність її діяльності як суб'єкта суспільних відносин». З-поміж виділених науковцем характеристик такі: мовна відкритість і доступність – націленість на спілкування і прагнення передати ідеї і цінності іншим соціальним агентам; соціально-діяльнісна спрямованість, пов'язана з інтенсивністю трансформаційних процесів і забезпеченням необхідної динаміки особистісних змін; адаптивно-акумулююча характеристика як мовний механізм забезпечення пристосування до умов суспільства, що трансформується; соціально-культурна пізнавальна мотивація, що пов'язується з прагненням «розкодувати» світ і сформувати його

індивідуальну мовну модель; мисленнєва індивідуалізація світу як особистісно-мовна стимуляція пізнання та формування стилю мислення, який відповідає специфіці духовного світу мовної особистості; культурно-репрезентативна (в чомусь демонстративна) якісна визначеність мовної особистості, яка знаходить вияв в утвердженні своєї етнічно-національної та культурно-групової приналежності й вираженні її в різному стилі мовлення в різних соціальних сферах (політиці, моралі тощо); естетико-мовний профіль особистості як цілісний вияв її буття у світі, утвердження її особистісного естетичного світу [1].

Л. Мацько виокремлює такі найважливіші складники мовної особистості: мовнокомунікативні суспільні запити, мотиваційні потреби і досконалі компетенції; ґрунтовні мовні знання і мобільність їх використання; мовна свідомість і усвідомлення себе мовними українськими особистостями; національна культуровідповідність мовної особистості; знання концептів і мовних знаків національної культури; мовна здатність і мовна здібність; мовне чуття, мовний смак; усвідомлена естетична мовна поведінка, мовна стійкість. Така структура цілком відбиває сформульоване вченою визначення мовної особистості: «узагальнений образ носія мовної свідомості, національної мовної картини світу, мовних знань, умінь і навичок, мовних здатностей і здібностей, мовної культури і смаку, мовних традицій і мовної моди» [9, с. 27]. На нашу думку, на основі виокремлених Л. Мацько складників мовної особистості доцільно сформулювати такі характеристики, властиві мовній особистості випускника профільної школи: здатність реагувати на мовнокомунікативні суспільні запити й виклики; відповідальність за власний мовленнєвий вчинок; сформовані соціальні й когнітивно-прагматичні мотиви та потреби, що спонукають до мовленнєвої діяльності; сформовані ключові та предметна компетентності, рівень яких відповідає вимогам чинної програми з української мови; розвинена система цінностей; прагнення до самовдосконалення, саморозвитку й самоосвіти; високий рівень мовної свідомості, розвинені мовна здатність і мовна здібність, мовне чуття й мовний смак; здатність

ідентифікувати себе свідомим представником нації; мовна стійкість й усвідомлена мовленнєва поведінка; уміння адекватно реагувати на вербальну агресію. Розкриємо докладніше зміст окремих характеристик і висвітлимо пов'язані із ними поняття.

Нинішня соціальна ситуація вимагає від особистості адекватної реакції на мовнокомунікативні виклики суспільства, пов'язані із обстоюванням ролі державної мови як основного стрижня нації, чинника, що є націєтвірним і націєзберезувальним. Зростає і соціальний запит на українську мову, на українськомовного громадянина, для якого мова – не лише засіб спілкування, вираження власних думок і поглядів, а й ознака успішності, професійності, затребуваності, вияву національної ідентичності. З огляду на це важливо створювати комфортне мовне середовище для формування мовної особистості, лінгвальний ландшафт, сприймаючи який, учень «поглинає» не лише те досконале, вишліфоване мовними нормами мовлення, а й покалічене помилками й порушеннями. Погоджуємося з С. Соколовою, що «ставлення людей до мовного ландшафту міста (і не тільки – Т.Г.) є одним з маркерів їх мовної поведінки, зарахування їх до певного типу мовної поведінки» [14, с. 413].

Поділяємо наукову позицію С. Єрмоленко, що не лише навчально-освітні заклади формують мовну особистість: переважну частину інформації, активну мовну практику отримують учні, студенти поза межами навчальних закладів. Очевидним є й висновок науковця, що найбільше впливають на формування мовної особистості сучасні засоби масової комунікації. Погоджуємося з філологом, що «так важливо, щоб ці засоби були використані на пропагування української класики, українського театру, щоб зразки елітарної української літературної мови входили б у свідомість слухача, глядача природно, ненав'язливо, бо ж найефективніше таке навчання, коли не хочуть нікого вчити, а вчать, не хочуть навертати на свій шлях мовної поведінки, але своїм прикладом навертають. Саме такий принцип найбільш дієвий у мовній поведінці вчителя, викладача ВНЗ, офіцера в армії, керівника установи, який

дбає про формування мовного середовища й виховання української мовної особистості» [6, с. 5].

З умінням адекватно реагувати на мовнокомунікативні суспільні запити й виклики пов'язуємо відповідальність за власний мовленнєвий вчинок. На нашу думку, вона пов'язана передусім зі свідомим і цілеспрямованим вибором мовних засобів для впливу на адресата задля переконання в правильності власних тверджень, підтримання у складній ситуації, обстоювання свого погляду тощо. З мовленнєвим вчинком пов'язано застосування мовцем комунікативних стратегій, що реалізуються в системі тактик. Не вдаючися до дискусії, услід за Ю. Романенко, розглядатимемо комунікативні стратегії як «динамічну, варіативну когнітивно-мовленнєву програму реалізації всіх різновидів мовленнєвої діяльності на етапах орієнтації, планування, реалізації та корегування мовленнєвої поведінки шляхом здійснення системи виборів з метою ефективного досягнення поставлених цілей» [11, с. 10]. Погоджуємося з науковцем, що «Комунікативно-стратегічна діяльність учнів має метапізнавальний та метакомунікативний характер, оскільки всі дії та операції проходять стадію вербалізованого свідомого промовляння, а вже потім мусять бути інтеріоризовані у внутрішній план. Від того, наскільки учень усвідомлює свою мовленнєву практику, її потреби та цілі, залежить його здатність до вибору індивідуального шляху розв'язання комунікативного завдання» [11].

Із комунікативно-стратегічною діяльністю пов'язуємо й уміння адекватно реагувати на вербальну (мовну, мовленнєву) агресію. Поширення її в підлітковому середовищі науковці пояснюють впливом таких чинників: «уживання ненормативної лексики засобами масової інформації, криза сучасної мовної культури, демократизація мовної культури, зниження якості друкованої продукції, виховання дітей у неблагонадійній родині, шкільне середовище» [2, с. 51]. Навчити учнів протистояти вербальній агресії можна лише шляхом застосування комплексу вправ, що передбачатиме опанування комунікативних стратегій і мовленнєвих тактик, засвоєння жанрових особливостей дискусії,

полеміки й диспуту, відмови, заперечення, незгоди тощо, що передбачають висловлення суперечливих думок і тверджень, незгоду із позицією адресата.

Характеризуючи мовну особистість, учені звертаються увагу на мовну свідомість як одну із ознак зрілої мовної особистості, якій «властиве активне, зацікавлене, відповідальне ставлення до мови» [15]. Науковці, вчителі-словесники доводять, що висока мовна свідомість забезпечує опірність до мовного безкультур'я та нігілізму, сповідує культ рідної мови, виступаючи таким чином запорукою мовної стійкості. На думку П. Селігея, плекати високу мовну свідомість – значить розвивати в людині прихильність до мови, вчити відчувати її значущість як духовного блага, усвідомлювати особисту відповідальність за її стан і потребу дбати про неї в усіх видах діяльності. Це означає виховувати такого мовця, який: 1) не просто добре знає норми, а й неухильно дотримується їх; 2) говорить правильно не тому, що хтось примушує, а тому, що інакше не може; 3) свідомо прагне до мовного самовдосконалення; 4) має поняття як про мовні права, так і про мовні обов'язки; 5) сповідує ціннісне ставлення до мови, яке перетворилося на тверде переконання й зумовлює всю його мовну поведінку [12, с. 179].

Саме «висока мовна свідомість засвідчує й високий загальний розвиток особистості – інтелігентність, освіченість, моральну стійкість» [7]. Нині із поняттям мовної свідомості пов'язують вибір мови спілкування. Тому формування мовної свідомості учнів 10-11 класів стає одним із пріоритетних на уроках української мови, оскільки мовносвідомі сьогоденні старшокласники – у майбутньому свідомі громадяни, для яких «психологічні бар'єри у виборі мови спілкування відступають на другий план, витісняються цілеспрямованим бажанням зберігати відданість рідній мові. Повсякчасне користування українською мовою вказує на життєве кредо особистості, а її мовна стійкість стає прикладом для наслідування. Людина з високою мовною свідомістю прагне створити навколо себе сприятливе мовне середовище, тому спонукає тих, хто її оточує, до певної мовної поведінки, утверджує ціннісні ознаки мови, плекає й захищає її самобутність і чистоту» [7, с. 2].

Свідома мовна особистість мотивована у свідомому виборі мови – «вибираємо те, що любимо, а любимо те, що добре знаємо, в чому шукаємо і новий зміст, і естетичну, зрозумілу форму, бо, як писала Леся Українка: *Трудно вірить, щоб погану одіж могла носити якась ідея гарна* (Леся Українка). Крім того, мовна свідомість нашого сучасника диференціює мову, яка відповідає літературному стандарту, і мову, в якій є відхилення від літературної норми» [5, с. 125].

У контексті дослідження особливий інтерес викликає індивідуальна мовна свідомість, що формується, на думку вчених, переважно під впливом мовних знань, світогляду й особистого досвіду. Слушним вважаємо висновок П. Селігея, що «індивідуальна мовна свідомість визначається за тим, наскільки в людини розвинуті мовні знання й чутливість до мовних явищ, чи сформувався в неї ідеальний образ мовця (автора), як ретельно вона дотримується літературних норм, як реагує на помилки інших, наскільки адекватно оцінює й виправляє власну мовну поведінку, як поводить себе в ситуаціях дво- й багатомовності, наскільки терпляча й принципова в мовних питаннях, яка мотивація і спрямованість її мовної діяльності» [13]. З огляду на сказане доцільно говорити про мовну толерантність, яка, на нашу думку, полягає не в байдужому ставленні до порушення мовних норм, не в терпимості до ігнорування мовного питання, не в поблажливості до тих, хто ігнорує щоденне послуговування державною мовою, а в урахуванні базових принципів «співіснування та розвитку гармонійних взаємин між різними групами суспільства, а саме: культура полеміки, культура діалогу, повага до іншої /інакшої позиції, відмова від агресії і ворожості» [16, с. 43].

Відтак завдяки мовній толерантності можемо уникнути вербальної агресії, зробити спілкування продуктивним, неконфліктним. З огляду на це основне завдання не лише закладу освіти, а й суспільства – дбати про екологію мови, мотивувати молодь до розроблення програми «власного мовного вдосконалення». Л. Мацько слушно зауважує, що «цю потребу в ній треба виховувати. У комплексі рис творчої особистості інтелектуальної еліти,

формуванні життєвої стратегії важливе місце повинна займати мовна освіта, мовна культура і мовна поведінка» [9, с. 141].

Одним зі складників такої програми, на нашу думку, мусить стати розвиток здібностей особистості, які «лежать в основі формування умінь і навичок мовних (знання, визначення й характеристика одиниць мови), мовленнєвих (опанування мовленнєвознавчих понять, оволодіння мовними одиницями в мовленнєвій практиці), комунікативних (опанування способів і засобів досягнення комунікативних інтенцій), риторичних (опанування способів і засобів переконливого, впливового мовлення), дискурсних (опанування стратегій і тактик інтерактивного спілкування, створення повідомлень)» [10].

Отже, важливими аспектами характеристики мовної особистості випускника профільної школи є здатність реагувати на мовнокомунікативні суспільні запити й виклики; відповідальність за власний мовленнєвий вчинок; сформовані соціальні й когнітивно-прагматичні мотиви та потреби, що стають імпульсом до мовленнєвої діяльності; розвинені ключові та предметна компетентності, рівень яких відповідає вимогам чинної програми з української мови; розвинена система цінностей; прагнення до самовдосконалення, саморозвитку й самоосвіти; високий рівень мовної свідомості, розвинені мовна здатність і мовна здібність, мовне чуття й мовний смак; здатність ідентифікувати себе свідомим представником нації; розвинена мовна стійкість й усвідомлена мовленнєва поведінка; уміння адекватно реагувати на вербальну агресію.

Література

1. **Баланюк В. С.** Мовне середовище та мовна особистість: соціокультурні фактори підготовки майбутнього вчителя [Електронний ресурс] / В. С. Баланюк // Наукові записки [Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова]. Серія : Педагогічні та історичні науки. – 2014. – Вип. 116. – С. 10–17. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzped_2014_116_4

2. **Боева Е. В.** Вербальна агресія та засоби її вираження у сучасному соціумі [Електронний ресурс] / Е. В. Боева, В. С. Урсул // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки. – 2011. – № 13. – С. 46–54. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvprpu_2011_13_10

3. **Голуб Н.** Ознаки компетентності мовної особистості учня [Електронний ресурс] / Н. Голуб // Вісник Прикарпатського університету. – 2003. – № 1 (48). – С. 45–52. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/3362/>

4. **Голубовська І. О.** Мовна особистість як лінгвокультурний феномен [Електронний ресурс] / І. О. Голубовська // StudiaLinguistica : зб. наук. праць. – К. : Видав.-поліграф. центр «Київський університет», 2008. – Вип. 1. – С. 25-33. – Режим доступу: http://www.philology.kiev.ua/library/zagal/Studia_Linguistica_1/025_033.pdf

5. **Єрмоленко С.** Засоби масової комунікації і мовна свідомість сучасного українця / С. Єрмоленко // Культура слова. – 2013. – Вип. 79. – С. 123–125.

6. **Єрмоленко С. Я.** Сучасна лінгвостилістика в інтегративній науковій парадигмі / С. Я. Єрмоленко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 8: Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). – 2014. – Вип. 5 – С. 3–8.

7. **Лагдан С. П.** Роль української мови у формуванні ціннісних орієнтацій студентської молоді: [препринт] // Формування загальнолюдських та патріотичних цінностей у студентської молоді : матер. регіон. наук.-практ. конф. / Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет. – Дніпропетровськ, 2015. – С. 219–224. – Режим доступу: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/4441>

8. **Мацько Л. І.** Мовна особистість Андрія Малишка як лінгвокультурологічний феномен національного виховання у світлі лінгвофілософії [Електронний ресурс] / Л. І. Мацько // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми

теорії і практики. – 2013. – Вип. 20. – С. 141–146. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2013_20_37.

9. **Мацько Л. І.** Українська мова в освітньому просторі : [навч. посіб.] / Л. І. Мацько. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 607 с.

10. **Нікітіна А. В.** Дискурсна особистість як лінгводидактичне поняття / А.В. Нікітіна // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки : збірник наукових праць / за ред. проф.А.Л.Ситченка. – №4(51), грудень 2015. – Миколаїв : МНУ імені В.О.Сухомлинського. – С.271–282.

11. **Романенко Ю. О.** Засвоєння учнями старших класів комунікативних стратегій у процесі роботи з науково-навчальними текстами предметів гуманітарного циклу : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.02 - теорія та методика навчання української мови / Ю. О. Романенко ; Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. – К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2006. – 24 с.

12. **Селігей П. О.** Про виховання мовної свідомості [Електронний ресурс] / П. О. Селігей // Мовознавство. – 2010. – № 2-3. – С. 176–193. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2010_2-3_16.

13. **Селігей П. О.** Структура й типологія мовної свідомості [Електронний ресурс] / П.О. Селігей. – Режим доступу: https://movoznavstvo.org.ua/index.php?option=com_attachments&task=download&id=380

14. **Соколова С.О.** Полілінгвальний мовний ландшафт міста в сприйнятті киян [Електронний ресурс] / С.О. Соколова. – Режим доступу: http://philology.knu.ua/files/library/movni_i_konceptualni/48/39.pdf

15. **Струганець Л.** Поняття „мовна особистість” в україністиці [Електронний ресурс] / Л. Струганець // Культура слова. – 2012. – Вип. 77. – С. 127–133. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/110242/22-Struhanets.pdf?sequence=1>

16. **Сухомлин О. Ю.** Мовна толерантність у журналістському тексті: параметри категорії [Електронний ресурс] / О. Ю. Сухомлин // Українське журналістикознавство: науковий журнал / голова редкол., голов. ред. В. В. Різун; Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – С. 42–48. – Режим доступу : www.yourn.univ.kiev.ua.

17. **Українська мова 10-11 класи.** Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів / Л. Мацько, Т. Груба, О. Семенов, Т. Симоненко // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України, 2017. – №12. – С. 3 – 73.

Gruba T. L.

Essential characteristics of the linguistic identity of the graduate from specialized school

The article reveals the essentials of the linguistic personality of a student of specialized school. According to the results of the scientific researches in linguistics and linguodidactics and own analysis, the author determines the following characteristics of the linguistic personality of the graduate from specialized school: ability to respond to linguistic and communicative social inquiries and challenges, responsibility for personal linguistic act; social and cognitive-pragmatic motives and needs induced to speech activities are formed; the key and subject competences, level of which corresponds to the requirements of the current program in the Ukrainian language are stated; the system of values, the desire for self-perfection, self-development and self-education are developed; high level of linguistic consciousness, linguistic ability and taste, word sense are formed; ability to identify itself as a conscious representative of the nation, linguistic persistence and conscious speech behavior, ability to respond reasonably to verbal aggressiveness are defined. The author notes that responsibility for students' speech activities is connected with a conscious and purposeful linguistic means of influencing the addressee in order to convince him/her of the correctness of his/her own statements, keeping in a difficult situation, defending his/ her own views. The author links the ability to respond reasonably to verbal (speech) aggression with communicative-strategic activities. The author claims that teaching students to withstand verbal aggressiveness is possible only through a set of exercises that involves mastering communicative strategies and speech tactics, assimilating genre features of discussion, polemics, disputes, refusals, objections, and disagreements.

Key words: linguistic personality, depiction of linguistic personality, linguistic persistence, verbal aggressiveness, language tolerance.

Відомості про автора

Груба Таміла Леонідівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови та методики викладання Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука. Коло наукових інтересів: формування мовної особистості випускника профільної школи.

Стаття надійшла до редакції 29.01.2018 р.

Прийнято до друку 30.03.2018 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Горошкіна О. М.